

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 122. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_599-txt-shoot-idm3158.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

XI.

(Den 13de Juli.)

Mine Herrer!

Med Nød og næppe naade jeg sidst til *Ludvigs Død*; og da mine Venner siger mig, det er paa Tiden at gjøre et Ophold til en Gang i næste Maaned, kan jeg slet ikke bekvemme mig til i Dag at følge Dem ind i Rædselstiden, som jeg umulig paa én Gang kunde gennemgaa, og ikke for alt hvad jeg véd vilde blive siddende midt i, til vi mødes igjen. Der er altsaa i Aften ikke andet for mig at gjøre, end at udbede mig Deres Opmærksomhed for, hvad der ligger mig paa Tungen, dels om min sidste daarlige Forelæsning, og dels om hele det Foredrag, jeg her har begyndt og har vel ondt nok ved at fuldende, men vilde dog nødigt se afbrudt enten nu eller paa Halvvejen.

Hvad jeg nu først vilde sige, er, at jeg aldrig havde tænkt, den femte Akt af Ludvig den sextendes Sørgeespil skulde faldet mig saa svær eller rettere umulig at fortælle, da den er fuld af rørende Optrin, og, hvor meget saa end Skinnet kan have bedraget, Ludvig dog aabenbar døde meget kongeligere, end han havde levet; men da jeg ærgrede mig lidt over min Uformuenhed, faldt der mig et Træk ind, som hører til samme Akt, og oplyste mig om, hvad det var for en Opgave, der oversteg mine Kræfter.

Efter det første Indbrud i Tuilliererne (d. 20de Juni), 124sendte nemlig den lovgivende Forsamling nogle Medlemmer der op, for at bevidne den kongelige Familie sin Deltagelse, og da nu Dronningen gik selv omkring med dem paa Slottet og beklagede sig over al den Ødelæggelse, Pøbelen havde anrettet, blev hun vår, at Taarerne stod i Øjnene selv paa den stramme Jakobiner Merlin af Thionville, og sagde til ham: "Ogsaa De, ser jeg, maa græde ved at se, hvor grusomt Kongen og hans Familie behandles af et Folk, han altid saa gjerne vilde gjøre lykkeligt." – "Ja, Deres Majestæt", svarede Merlin, "jeg begræder Deres Ulykke som en smuk, følsom Kone og Husmoder; men De maa ikke tro, jeg har en eneste Taare enten for Kongen eller for Dronningen." Dette var nu vist nok saa groft sagt, at man maa vide, *Merlin* var egentlig en *Belgier*, for at forstaa, hvordan det lod [sig] sige til en smuk Dronning paa Fransk; men som Historiker fandt jeg dog, det var min Opgave, naar jeg vilde fortælle disse kronede Hoveders sørgelige Skæbne, da at gjøre det, saa man kunde høre, jeg vel beklagede, at Ludvig og Marie Antoinette, der i en anden Stilling synes at vilde været et lykkeligt og elskværdigt Par Folk, skulde krones til saadan en Ulykke, og beklagede det Land, hvis Friheds-Træ, som én af de fæle sagde, ej kunde gro, uden i Konge-Blod, men at jeg ikke kunde beklage, [at] et saa grueligt Kongedømme som det franske endte som det fortjente. Denne Opgave fandt jeg for svar at løse, og da jeg dog hverken kunde fortælle saa alvorlig en Begivenhed med fransk Letsindighed eller vilde fremstille Ludvig som en Martyr for den gode Sag, følte jeg mig nødt til aldeles at opgive al Fortælling og kun pege til begge Sider.

Nu, m. H., at jeg gjerne lader Konger og Dronninger selv i Frankrig vederfares ikke blot deres Ret, men al Billighed, det tvivler De næppe paa, da, hvis man kalder mig Ultra, er det sikkert Royalist; og at jeg har den Smule Mod, om der i Danmark hører noget til at være 125sin Kongelighed bekjendt, tvivler De vel heller ikke paa; men hvordan jeg betragter Sagen, véd dog ingen uden jeg, og det vil jeg stræbe at sige Dem saa kort og tydelig, som jeg kan, da jeg synes, den almindelig betragtes meget skjævt fra begge Sider.

Den demokratiske Lighed, Franskmændene i Revolutionen efterstræbte, ansér jeg for et Blændværk, der hverken kan eller skal findes i det borgerlige Selskab, der ved *den* vilde blive lige saa vanskabt som et Legeme af lutter Hænder eller, som det gamle Uhyre afmaledes, af lutter Hoveder; men der er dog ikke blot den Lighed for Loven, at den højeste dømmes os alle uden Persons Anseelse; der er ogsaa en Ligelighed efter Menneske-Natures Love, som Historien maa tage i Betragtning, saa man er lige billig i sine Fordringer til Menneske-Naturen, enten den saa glimrer paa Tronen eller glemmes i Hytten. Umennesker kalder derfor Historien lige saa vel Ludvig den ellefte og Ludvig den fjortende som Marat og Robespierre og sætter den samme Indskrift paa Afguds- Alteret for Konge-Souveræniteten som paa det for Folke-Souveræniteten med de gruelig mangfoldige Slagt-Ofre; saa det er ikke den franske Revolution alene, men det er hele det franske Levnedsløb gennem 13 Aarhundreder, man maa bede Himlen bevare sit og hvert borgerligt Selskab fra; og *det* er den store Sandhed, man maa forkynde og idelig gjentage: at i samme Grad som andre Fyrster har efterlignet de franske Konger, i samme Grad maa de være belavede paa, [at] *deres* Undersaatter vil efterligne Ludvig den sextendes.

Og medens det nu er en trøstelig historisk Sandhed, at den franske Yderlighed kun er at befrygte i de

Lande, hvor Kongernes Stamtræ, ligesom i Rom, var en Spydstage, og hvor Folkets Frihedstræ derfor ogsaa, som i Paris, vil være en Pigkjæp, saa er dog endnu alle Vegne baade Fyrster og Folk ubillige i deres Fordringer til hinanden, hvad 126bestandig sætter ondt Blod og maatte, naar det ej ændredes, føre til en Katastrofe, der vilde være meget sørgelig, om den end var meget menneskeligere end den franske. Denne gjensidige Ubillighed har *Kristendommen*, uden at ville det, maattet laane et Slør, som det da nærmest tilfalder *dens* Tolke at borttage, og derfor vil jeg stræbe at vise, hvori Fejlen ligger.

Naar nemlig baade Folk og Fyrster betragtede deres gjensidige Forhold aldeles naturlig, da vilde de, især nu, da Lyset opgaar over Historien, ej lettelig gjøre overspændte Fordringer til hinanden; men ved *Kristendommen* er der kommet et langt højere Menneske-Ideal til Verden, med det Vidnesbyrd, at det lader sig realisere hos alle Folk og under alle Himmelegne; og deraf har baade Folk og Fyrster i hele Kristenheden taget Anledning til gjensidige Fordringer, som umulig kan fyldestgjøres, i det Fyrsterne forlange Undersaatter, og Undersaatterne forlange Fyrster som de lyslevende, fuldkomne Kristne, det ny Testamente beskriver, Halvguder altsaa i Aandskraft og Visdom, Ydmyghed og Sagtmodighed, Løver og Lam, Helte og Martyrer, alt efter Omstændighederne eller som man forlanger.

At nu *Kristendommen* er aldeles uskyldig i disse Misregninger, vilde man set for længe siden, naar baade Fyrster og Folk havde beholdt sand Religions-Frihed; thi da havde det vist sig, at *de* er forholdsvis alle Vegne faa, der vil saaledes tilegne sig *Kristendommen*, at den kan blive et nyt Livsprincip i dem, og man vilde aldrig ventet kristelig Heltekraft af *dem*, der ikke engang naade kristelig Barnlighed; men nu tvang Fyrster og Folk hinanden til at lade sig tiltale som Kristne, og Præsterne indbildte dem, det hjalp, om ikke her, saa dog hisset, og derved er Begreberne blevet saa forvirrede, som man ser i det attende Aarhundrede, at endogsaa *de*, der, som Fredrik den eneste, Rousseau, Voltaire og alle deres Forgudere, frabad 127sig udtrykkelig at anses for saadanne overtroiske Slaver og Dumrianer eller nedrige Hyklere og Bedragere, som i deres Øjne alle Kristne maatte være, – selv *de* fordrede dog kristelig Fuldkommenhed af hinanden og af hele Verden; saa Forskjellen var kun, at de paastod, det var den kristne Tro, der hidtil havde hindret det kristelige Menneske-Ideal fra at realiseres i det borgerlige Selskab, hvad derimod snart vilde ske, naar man blot kastede Troen bort. Ja, m. H., det er uhyre latterligt, men det er en Kjendsgjerning, at det aabenbar ukristelige og ugudelige franske Hof forlangte af Folket, at *det* skulde gjøre og taale alt, hvad ene *Kristi Apostler* kunde og vilde, og at Pariser-Pøbelen og dens Ledere igjen forlangte det samme af Ludvig den sextende og af alle Øvrigheder.

Hvor derfor de borgerlige Forhold i Sandhed skal gjenfødes og vinde Fasthed, dèr maa man lade *Kristendommen*, som noget aldeles frit og uberegneligt, aldeles ude af Regningen, huske, at det Menneske-Ideal, den har bragt til Verden, men sjældent ret kjendelig realiseret, kan endnu mindre realiseres *uden* den, og holde sig til den Menneske-Natur, Historien paa ethvert givet Sted aabenbarer som det, der afgiver Maalestokken for de rimelige Fordringer, man kan gjøre til hinanden, og skaber det naturlige Ideal, det borgerlige Selskab dèr med Held kan stræbe at realisere. Da vil Fyrster og Folk ikke pine sig selv og hinanden med at forebygge alle mulige Misbrug af Magt og Frihed, men stræbe at fremme og lette den bedste Brug, der som den gavnligste baade lønner sig bedst og gjør de grove Misbrug lige saa sjældne og taalelige, som Handlinger, man med rette stempler til og for Alvor straffer som grove Forbrydelser, i en vel indrettet Stat altid har været. Da vil man ogsaa indse, at Kongens og Folkets Frihed, ret forstaaede, langt fra at være uforenelige, meget mere kræve hinanden, saa det er kun Blændværk, naar de mene at vinde ved hinandens Tab, 128da det altid kun er et eller andet Rovdyr – det kalde sig nu Adel, Gejstlighed eller hvad det vil –, der vinder, hvad de begge tabe; og naar saaledes gjensidig Frihed og den gode Orden, som deraf udspringer, erkjendes for, hvad de altid var: det borgerlige Selskabs Grundlov, da vil lykkelige Tider oprinde, vist nok ej de idealske, som er borgerlig umulige paa Jorden, men virkelige som ethvert Folkefærds bedste Tid, og saa meget skjønnere, som folkelig Oplysning og naturlig Dannelselse nødvendig maa gjøre dem.

Med denne smilende Udsigt vil jeg takke Dem, m. H., for den Opmærksomhed, De hidtil har skjænket mig, og med den vil jeg udbede mig Deres Opmærksomhed under Fortsættelsen af mine Taler om Tidens Tarv og Tidens Tegn; thi jeg har sagt Dem det fra Begyndelsen: at kun fordi jeg øjner smilende Udsigter, især for den Plet af Jord, vi kalde vores, den Plet af Jord, der i Aartusenders Løb ej blev Udlændingers Bytte og skal derfor heller ingen Kampplads blive mellem oprørske Slaver og udmarvede Tyranner, men et Fristed som Asernes berømte Tingsted under den gamle Ask, hvor de skaanede selv Fenris-Ulven, for ej at besmitte det med Blod, – kun fordi jeg her ser en smilende Fremtid i Møde, der kun behøver historisk Oplysning, for at udvikle og udfolde sig i al sin Glans, som vort dejlige Land i denne Sommer-Aften kun trænger til Morgen-Solen, for at forlyste vore Øjne, – kun *derfor*, og i det Haab at kunne meddele især mine yngre Landsmænd et lysere og bedre grundet Haab om Fremtiden, end de sædvanlig synes mig at have, kun *derfor* besluttede jeg mig til at tale offentlig om Fortiden, og valgte til en Prøve ingenlunde *den* Del af Historien, jeg har elsket mest og dyrket flittigst, men netop *den*, jeg længe har miskjendt og saa vidt muligt forsømt: valgte den nyeste Historie, fordi den ligger os alle nærmest, har derfor det gyldigste Krav paa almindelig Opmærksomhed og [giver] den klareste Oplysning om Menneske-Livet, som vi alle dele det.

129Jeg sagde Dem strax, jeg vidste godt, det var et Vovestykke, og jeg siger Dem endnu, det synes mig kun alt for meget saa; men det var efter min fulde Overbevisning det bedste, jeg kunde gjøre, og til at gjøre mit bedste for Efterslægten, dertil føier jeg naturligvis daglig mere Drift, saa det glæder mig dog endnu at

have fundet Mod til at vove, hvad der for Efterslægten umulig kan tabes og dog mulig vindes noget ved. Og kan mine Taler om den nærmeste Fortid, om Slægtens Fortid i de Øjeblikke, den sammensmeltede med min, bidrage til at vække og nære en lysere og mere levende Anskuelse af Menneske-Naturen i sin historiske Udvikling og af Menneske-Historien i sin naturlige Sammenhæng, *da* er jeg ikke alene tilfreds med, at man i alle andre Henseender kalder mit Foredrag Fuskeri, som herefter ej kan taales; men netop at det findes saa af Efterslægten og afløses hos den af Mesterstykker, skal være min Triumf; thi jeg véd, det er Fuskeri, enten det saa agtes derfor eller ikke, og falder mig selv kun taaleligt, fordi jeg haaber baade selv efterhaanden at kunne gjøre det lidt bedre og fremfor alt at vække de yngre til at gjøre det langt bedre, til, som det er deres Kald, at stige paa vore Skuldre og se videre, blive kloge af vor Skade og vinde derved.

Ja, m. H., det er ikke af Beskedenhed, jeg taler saa; thi, det være Indbildning eller Virkelighed, saa mener jeg dog virkelig, jeg kan tale lige saa lyst og levende om alt menneskeligt som nogen af mine jævnaldrende; men jeg indser, det er Fuskeri med os alle: Fuskeri med vor Behandling af Modersmaalet, Fuskeri med vore historiske Forelæsninger, Fuskeri med den Tjeneste, vi gjør vore Tilhørere, saa længe vi tale alene og ej forstaa ved en levende Samtale at indlede og vedligeholde den almindelige Deltagelse og Vexel-Virkning, der er Højskolens Liv og fremskridende Oplysnings Betingelse. Hertil kommer endnu, som jeg bemærkede, at jeg har miskjendt og forsømt den 130nyeste Historie, og det af naturlige Grunde, saa jeg i den ej engang kan bevæge mig nær saa frit eller udtrykke mig nær saa levende som i Oldtidens eller Middelalderens, – af naturlige Grunde, siger jeg, fordi jeg som Enkeltmand er af historisk-poetisk Natur, let begejstret for Menneske-Slægten's Ørne-Flugt i sin poetiske Ungdom og for dens Kæmpeskridt i sin ret egentlig historiske Manddom og derved stærkt indtagen mod dens Sneglegang i Nutiden, der syntes mig kun at forkynde en afmægtig, kold og smaalig, i højere Forstand lige saa uhistorisk som upoetisk Alderdom.

Selv Revolutionen og dens Følger, som jeg ej kunde nægte en vis Storhed, forekom mig derfor kun at være et grueligt stort Bevis paa Slægtens Afmagt og Aandløshed, der hyldede et Uhyre, halv Dyr og halv Djævel, som sin Frelser; saa det var først ved min Overgang til de stille i Landet, jeg opdagede, at ogsaa Nutiden har en historisk-poetisk Side at betragtes fra og vil først saaledes betragtet komme til at staa i sit rette Lys og blive, hvad den aabenbar beskikkedes til: en af de største Overgange fra en fortvivlet Fortid til en haabfuld, herlig opblomstrende Fremtid. Først *nu* saa' jeg, at vi, som storagtig hævede os over Nutiden med dens lave, prosaiske Anskuelse af alle menneskelige Forhold, dens smaa, spidsborgerlige Interesser og drengagtige Frihedsjagt og Selvklogskab, at vi, siger jeg, stod den bedre Fremtid lige saa meget i Vejen som Nutidens Forgudere, og at vi derfor smukt skulde huske, vi, med alle vore højere Anskuelser, hørte selv til den Nutid, vi saa dybt foragtede og saa bittert gjennemheglede, og takkede kun den Tid, som avlede og fødte os, slet, fortjente kun Utak af Efterslægten, hvis vi bortødslede vore Kræfter paa at ophøje det forbigangne, der er uigjenkaldelig forsvundet, og nedtrykke det nærværende, som er det eneste, der kan udrette noget, indslutter altsaa Menneske-Aandens sidste Haab og kan kun opgives i Fortvivlelse.

131 *Da* satte jeg mig for at betragte min Tid saa nøje og saa upartisk som muligt og levende at knytte mig til alt, hvad der i *den* spaade en bedre og lykkeligere Fremtid, bedre og lykkeligere ikke for enkelte Poeter og Videnskabsmænd, ikke for enkelte Personer eller Stænder, af hvad Navn nævnes kan, men for Folk, som de er flest, og for den fulde Udvikling og klare Oplysning af vor dybe, vidunderlige Natur, som aabenbar er Skaberens Vilje og Menneske-Aandens Drift. Da fandt jeg vistnok hverken Nutiden i det hele eller den franske Frihed og Oplysning, den forgudede og til Dels endnu forguder, fandt *dem* vist nok ikke skønne og lystelige, endsige da himmelske, men fandt dog Spor af det grundmenneskelige, selv midt i Paris, og fandt, at den Retning til almindelig Frihed og gjennemgribende Naturlighed, Revolutionen viser, kan og maa føre til en forholdsvis herlig og lykkelig Fremtid, hvor Naturen er lidt bedre og dybere, derfor ogsaa Friheden ædlere og beskednere og Oplysningen grundigere end i Frankrig. Vist nok finder jeg store Vanskeligheder ved nu hovedkulds at skulle indhente det forsømte i nøjere Bekjendtskab med Nutiden, endnu større Vanskeligheder ved at være rigtig upartisk, saa jeg ikke, af Frygt for det modsatte, skal synes partisk for det slette, og den allerstørste Vanskelighed ved at tage nogen levende Del i den franske Historie, der, som alt muligt fransk, er mig modbydelig; men jeg har bekæmpet disse Vanskeligheder alt hvad jeg kan, og skal det fremdeles, saa naar De, m. H., kun ikke taber Taalmodigheden, haaber jeg saa temmelig at overvinde dem, saa det i det mindste bliver mine yngre medstuderende klart, de lade sig godt overvinde, naar man som *de* har Mod paa alt og Tiden for sig.

Derfor, m. H., skjønt jeg snarere har Tiden *bag* mig, har jeg dog Mod paa noget, Mod paa, om jeg kan, at bryde Isen ikke blot til en rigtigere Vurdering af Fortid og Nutid, men ogsaa til det friere Forhold og en mere 132levende Vexel-Virkning mellem ældre og yngre, som er al sand Friheds og al grundig historisk Oplysnings Betingelse; og dette Mod skylder jeg nærmest en gammel Myte, som dog ej engang er nordisk: den store østerlandske Myte om Fuglen *Fønix*, der vel kun er kommen til os i Billinger fra Grækenland og Rom, men har i mine Øjne været lige saa mageløs i sit Slags, som Fidias' Mesterstykker var i deres, saa ligesom Kunstkjendere sætte Billinger fra Partenon over et helt Kunstværk af Thorvaldsen, saaledes sætter jeg ogsaa de levnedes Billinger af *Fønix*-Myten over det bedste Digt af Øhlenschlæger; thi i disse Billinger har jeg fundet Menneske-Aandens egen Anskuelse af sin store Løbebane lige saa trøstelig som kolossalsk og levende udtrykt. De kjender den formodentlig alle, m. H., men jeg véd ikke, om De har lagt Mærke til det lille Træk, som især trøster mig, og som jeg mener, skulde trøste os alle, og jeg kan i alt Fald ikke anvende dette Øjeblik bedre end til at minde Dem om: at denne Palme-Fugl, der i sit jordiske Paradis hver Morgen med

himmelske Sange hilste den opgaaende Sol, er Sindbilledet paa Menneske-Aanden i sin højeste Flugt og naturligste Virksomhed; og naar nu Myten siger, at denne Fugl efter et tusendaarigt Liv bygte sig en Rede i Syriens Palmeskov af alle Jordens krydrede, sødt duftende Væxter og brændte til Aske med den, antændt af rene Solstraaler, da afbilder det for mine Øjne klarlig *Middelalderen*, denne de glødende Hjærter vidunderlig brændbare og sødt duftende, men ogsaa som i Røgskyer indhyllede, sig selv udtømmende og hensmægtende Tid. Naar derfor Myten ender med, at Asken sammenrulles som et Æg, hvoraf Solen udklækker en levende Skabning, vel først kun i Skikkelse af den mindste Orm, men som dog voxer og udvikler sig ved Morgendug til en Fugl i sin Faders Lignelse, med hans Stemme og med Arveret til sit dejlige Fæderneland, hvortil den fuldvoxen, ledsaget af alle Skovens Fugle, 133vender glad og triumferende tilbage, da kan jeg umulig andet end deri at se et lige saa trøsteligt som træffende Billede af *Nyaarstiden*, hvori Vidskaben unægtelig hidtil kun var en Bogorm, som havde kun Lyst til at gnave paa Mindesmærkerne af Oldtidsfuglens høje Flugt og deilige Sang og fandt derfor kun dens Ørne-Klør misundelsesværdige, men paastod dog at have Kald til at ligne ham i alt og Arveret til al hans Odel. Hvor latterlig derfor end denne Paastand klinger i en Bogorms Mund, saa fattede jeg dog ved den hidtil saa nøjagtig opfyldte Spaadom Tro paa dens Gyldighed og syntes, jeg kunde føle det inden i mig selv, hvordan Ormen begyndte at forvandles til en lillebitte Fugl; og siden den Tid ser jeg denne Forvandling gaa for sig overalt, hvor der har været Aand i gamle Dage, og mit nærværende Forhold til Dem, m. H., anser jeg for lige saadan en Overgang, hvorved Bogormen stræber at skyde sin Ham, hvad jo kan være besværligt nok at overkomme og stundum lidt kjedeligt at være Vidne til, men som dog, hvis der, som jeg haaber, kommer en lille Fugl ud af, der kan lære at synge, vil fornøje os paa begge Sider.